

HEMBYSE ARCHEOLOGIE

LANDEN, “Drogenhof”

ONDERZOEKSRAPPORT HEMBYSE ARCHEOLOGIE

N°. 2

ONDERDEEL VERSLAG VAN RESULTATEN
VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE
BODEM

Bureaustudie

De Smaele Bart & Pieters Hadewijch

2017

INHOUDSOPGAVE

1	ADMINISTRATIEVE FICHE	4
2	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	8
2.1	Beschrijving geplande werken en juridisch kader	8
2.2	Onderzoeksopdracht	9
2.3	Werkwijze	10
3	ASSESSMENT	11
3.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	11
3.1.1	Fysisch-geografische gegevens.....	11
3.1.1.1	Topografie	11
3.1.1.2	Traditionele landschappen.....	13
3.1.1.3	Erosiegevoeligheid	14
3.1.2	Aardkundige situering	15
3.1.2.1	Tertiair geologische kaart.....	15
3.1.2.2	Quartaire geologische kaart.....	15
3.1.2.3	Bodemkaart van België.....	17
3.1.2.4	Boringen.....	18
3.1.3	Hydrografische situering.....	19
3.1.4	Grondgebruik.....	20
3.1.4.1	Gewestplan	20
3.1.4.2	Bodemgebruiksbestand.....	21
3.1.4.3	Bodembedekking	22
3.1.4.4	Plaatsbezoek.....	23
3.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving...26	
3.2.1	Algemene historische situering van het plangebied	26
3.2.2	Relevante historische kaarten en plannen	29
3.2.2.1	Jacob van Deventer (circa 1560)	29
3.2.2.2	Kaart van Villaret (1745-1748).....	30
3.2.2.3	Kaart van Ferraris (circa 1777)	31
3.2.2.4	Atlas der Buurtwegen (circa 1840).....	32
3.2.2.5	Kaart van Popp (1842-1879)	33
3.2.2.6	Topografische kaart van België, 1939.....	34
3.2.2.7	Topografische kaart van België, 1969.....	35
3.2.3	Relevante luchtfoto's	36
3.2.4	Relevant iconografisch materiaal	37
3.3	Archeologische situering van het onderzochte gebied	39
3.3.1	Steentijd	39
3.3.2	Romeinse periode	40
3.3.3	De historische stadskern van Landen	40
3.3.4	Luiks-Brabantse oorlogen	41
3.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	43
3.5	Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed.....	44

4	BESLUIT VOOR ALGEMEEN PUBLIEK.....	45
5	BIBLIOGRAFIE	46
6	LIJST VAN GEBRUIKTE GRONDPLANNEN.....	47
7	LIJST VAN FIGUREN.....	49
8	LIJST VAN BIJLAGEN	50

1 ADMINISTRATIEVE FICHE

Projectcode Onroerend Erfgoed	2017H18
Projectgebied	Landen, Drogenhof
Grootte projectgebied	5 388 vierkante meter
Ligging	Vlaams-Brabant, Stad Landen, Edouard Hamelsstraat/Hertog van Brabantlaan.
Lambert 72-coördinaten (m)	(NW): X: 200 361,975 x Y: 160 859,79 meter (ZO): X: 200 421,982 x Y: 160 776,763 meter
Kadaster	Afdeling: 1 Sectie: A Percelen: 1089H, 815F (deels)
Initiatiefnemer	Bracks & Wills Runkstersteenweg 211/2 B-3500 Hasselt
Uitvoerder	Hembyse Archeologie
Erkende archeoloog	Hadewijch Pieters OE/ERK/Archeoloog/2017/00168 Bart De Smaele OE/ERK/Archeoloog/2015/00070
Projectsigle Hembyse Archeologie	LAN-DRO
Type onderzoek	Archeologienota met uitgesteld traject
Verantwoordelijke uitgever van het onderzoeksrapport	Hembyse Archeologie
Plaats en jaar van uitgave	Gent, 2017
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Bibliografische referentie	De Smaele B. & Pieters H., 2017, <i>Archeologienota met uitgesteld traject voor de site Landen-Drogenhof</i> , Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 2, Gent.
Termijn van het onderzoek	5 werkdagen
Betrokken actoren en specialisten met vermelding van rol/functie	Hadewijch Pieters/veldwerkleider Bart De Smaele/erkend archeoloog
Gecontacteerde regiospecialisten	Georges Wemans/voorzitter Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen
Resultaten	Site zonder complexe verticale stratigrafie

Aanbeveling	Prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van een proefsleuvenonderzoek
Bewaarplaats archief	Er is geen erkend depot van toepassing
Opmerkingen	Geen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.

HEMBYSE

Hembyse Archeologie

-- Kastanjestraat 26 -- 9000 Gent --

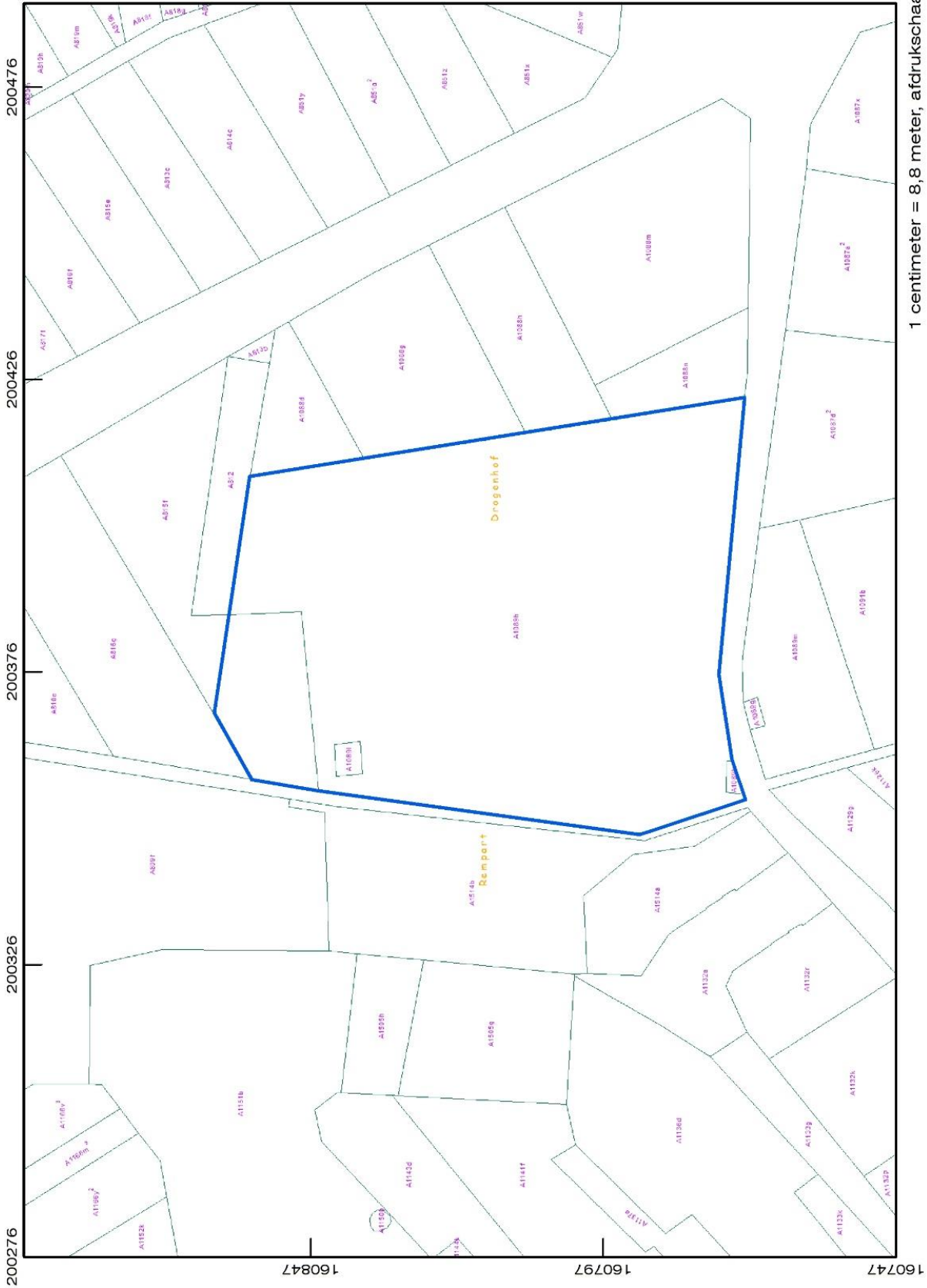
-- Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse bvba -- alle rechten gereserveerd --

LANDEN
DROGENHOF

- 2017H18
- Aanmaakdatum
van plan nr. 2 :
11/08/2017
- Underlay:
Kadasterkaart

0 10 M

1 centimeter = 8,8 meter, afdruckschaal

HEMBYSE

Hembyse Archeologie
-- Kastanjestraat 26 -- 9000 Gent --
-- Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse bvba -- alle rechten gereserveerd --

2 BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1 Beschrijving geplande werken en juridisch kader

De geplande werkzaamheden behelzen de bouw van vier aaneensluitende wooneenheden, een appartementsgebouw bestaande uit drie verdiepingen en de inrichting van het tussenliggende gedeelte als groenzone, inclusief een infiltratiebekken.

Figuur 1. Inplantingsplan nieuwe toestand (©opdrachtgever).

Op de westelijke grens van het projectgebied wordt een verharde inrit in grasdallen aangelegd. De inrit, met een oppervlakte van circa 479m², biedt in eerste instantie toegang tot vier wooneenheden in het westen van het projectgebied. Elke wooneenheid bestaat uit een verharde oprit, een woonblok en een achterliggende tuin die wordt omheind met een haag. Verder naar het noordwesten biedt de verharde inrit toegang tot een appartementsgebouw dat wordt onderverdeeld in twee blokken die verbonden worden door een overdekte toegang. Tussen de verharde inrit en de westelijke blok wordt een overdekte parking voorzien. Beide blokken bestaan uit drie verdiepingen. Binnen het westelijke blok komt een ruimte met verschillende bergingen op het gelijkvloers, en telkens één appartement op de eerste en de tweede verdieping. In deze blok wordt tevens een trappenhuis met liftkoker voorzien. Het oostelijke blok wordt voorzien van twee appartementen op zowel de benedenverdieping als de eerste verdieping en één appartement op de tweede verdieping. De totale bodemingreep van deze wooneenheden bedraagt

circa 1 255m². Aan de noordkant van dit appartementsgebouw wordt een regenwaterput aangelegd met een capaciteit van 10 000 liter (diameter 3,2 meter). Centraal in de groenzone wordt een infiltratiebekken aangelegd, met een oppervlakte van circa 297m². Hierrond wordt een verhard wandelpad in dolomiet aangelegd (circa 484,5m²).

Parallel aan de Dormaalbeek, in het westen van het projectgebied, worden nutsleidingen aangelegd.

Tot slot wordt ten zuiden van deze wooneenheden, ter hoogte van de Edouard Hamelsstraat, een parking aangelegd met een dolomietverharding. De oppervlakte van deze parking bedraagt 89m².

Voor een overzichtsplan en doorsneden wordt verwezen naar de bijlagen.

Concreet betekent dit een geplande bodemingreep van circa 2225m² waarvoor een stedenbouwkundige vergunning vereist is. Het Onroerend Erfgoeddecreet bepaalt dat een bekrachtigde archeologienota moet worden opgemaakt indien de totale oppervlakte van de percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, meer dan 3 000 m² bedraagt, én de geplande bodemingreep 1 000 m² overschrijdt. Bovendien is het projectgebied gelegen in woongebied, een voorwaarde die eveneens vervuld moet zijn indien de aanvrager een privaatrechtelijk persoon betreft.

2.2 Onderzoeksopdracht

9

Het doel van deze bureaustudie is om de eventuele archeologische waarde van het projectgebied in te schatten zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Concreet wordt getracht vast te stellen of een archeologische site aanwezig is binnen het projectgebied en wat de karakteristieken en de bewaringstoestand hiervan zijn. Tevens wordt de impact van de toekomstige werken op de ondergrond en het eventueel archeologische erfgoed vastgesteld.

De resultaten van dit onderzoek laten aldus toe een gemotiveerd advies te formuleren met betrekking tot de vervolgstategie en de methodiek hiervan.

Onderzoeksvragen:

- Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?
- Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?
- Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?
- Is vervolgonderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?

Randvoorwaarden:

De percelen zijn nog niet in eigendom van de opdrachtgever, waardoor het in deze fase van het onderzoek niet mogelijk is om terreinwerk uit te voeren. Eventueel vooronderzoek (met ingreep in de bodem) dient te worden uitgevoerd in het kader van een uitgesteld traject.

2.3 Werkwijze

Om een inschatting te maken van het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed binnen het projectgebied worden de bestaande en publiek beschikbare bronnen geraadpleegd. Het betreft zowel historisch kaart- en fotomateriaal, als archeologische en geologische bronnen. Hiervoor werd onder andere contact opgenomen met de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen, waarvoor dank.

Hieraan gekoppeld werd een visuele terreininspectie uitgevoerd, met het oog op het waarnemen van relevante archeologische en landschappelijke indicatoren. Controleboringen konden niet worden uitgevoerd (cf. randvoorwaarden).

3 ASSESSMENT

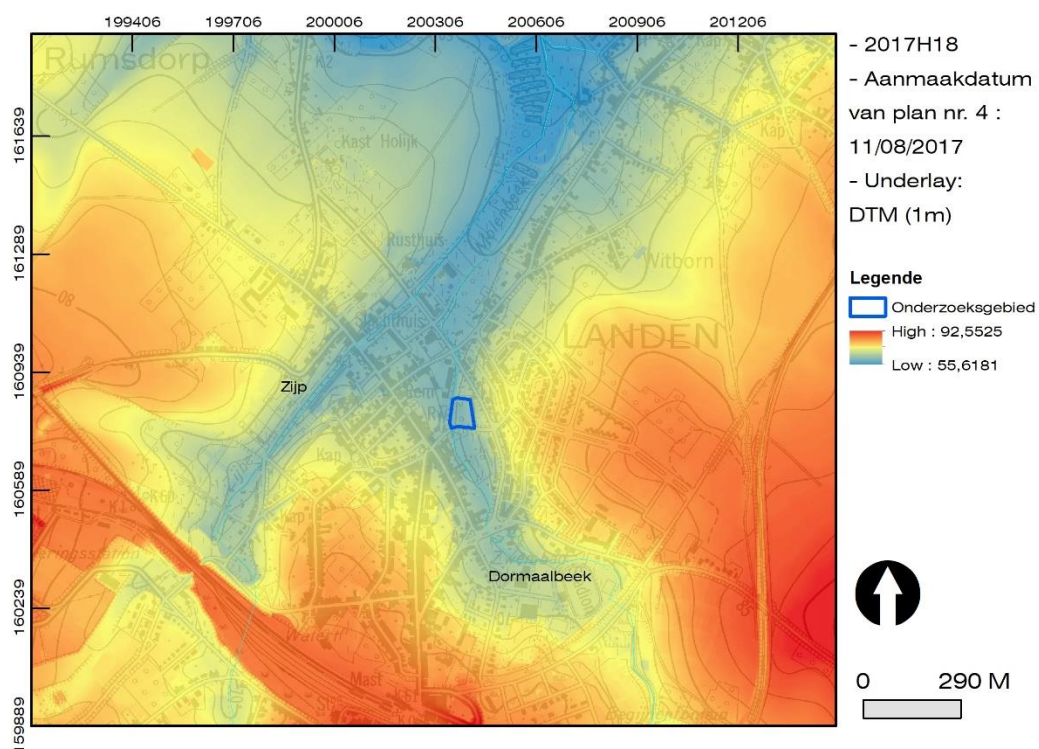
3.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

3.1.1 Fysisch-geografische gegevens

3.1.1.1 Topografie

De stad Landen bevindt zich in het uiterste zuidoosten van de provincie Vlaams-Brabant, tegen de grens met Limburg, Waals-Brabant en Luik.

Geografisch behoort de gemeente Groot-Landen tot westelijk Brabants Haspengouw. Het reliëfbeeld van Groot-Landen kan topografisch opgedeeld worden in een noordelijk gelegen open, licht golvend en een zuidelijk gelegen open, sterker golvend landschap met zeer vruchtbare gronden die gebruikt worden voor landbouw en veeteelt. De hoogte van het gebied schommelt tussen 80 en 140 meter waarbij de heuvel aan de Maas, met een hoogte van 200 meter, een uitschieter betreft. De verdeling in het landschap kan verklaard worden door de aanwezigheid van de Zijp (aan de westkant van de stad Landen) en de Molenbeek die de stad doorsnijdt. Net ten noorden van Landen, in de deelgemeente Attenhoven, mondt de Zijp uit in de Molenbeek.

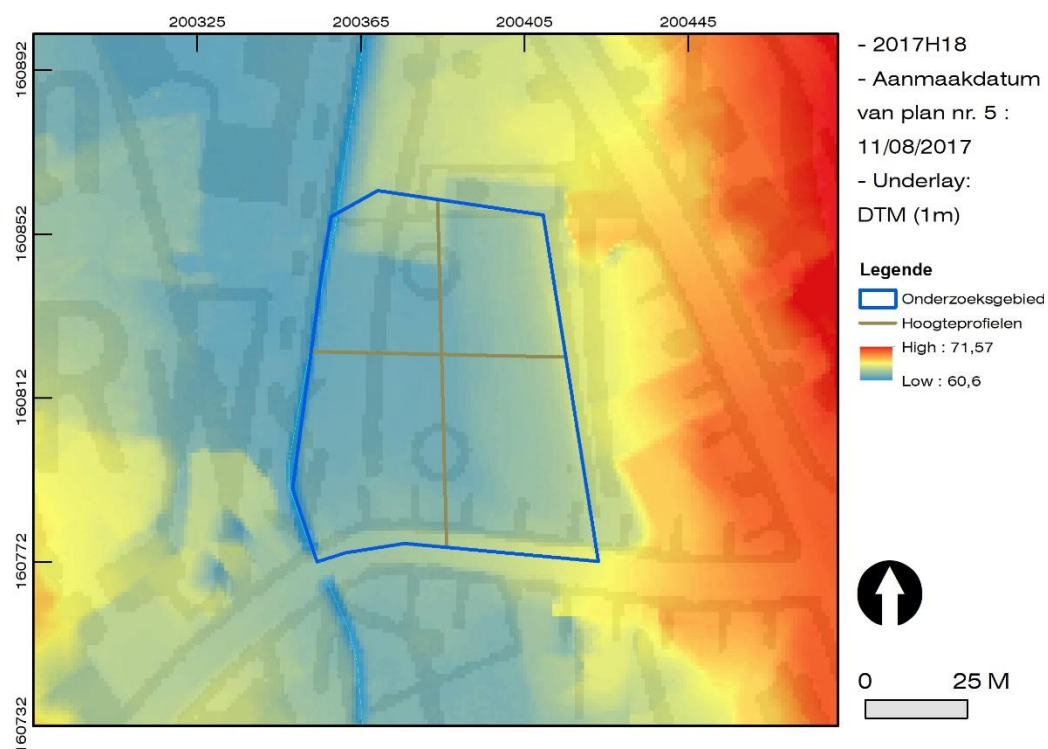

11

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m.

Terugschrijdende bronerosie van de bovenlopen van de Molenbeek en hellingserosie zijn verantwoordelijk voor de grotere versnijding van het landschap, hierbij uitmondend in steile hellingen en dalwanden en afgewisseld met talrijke

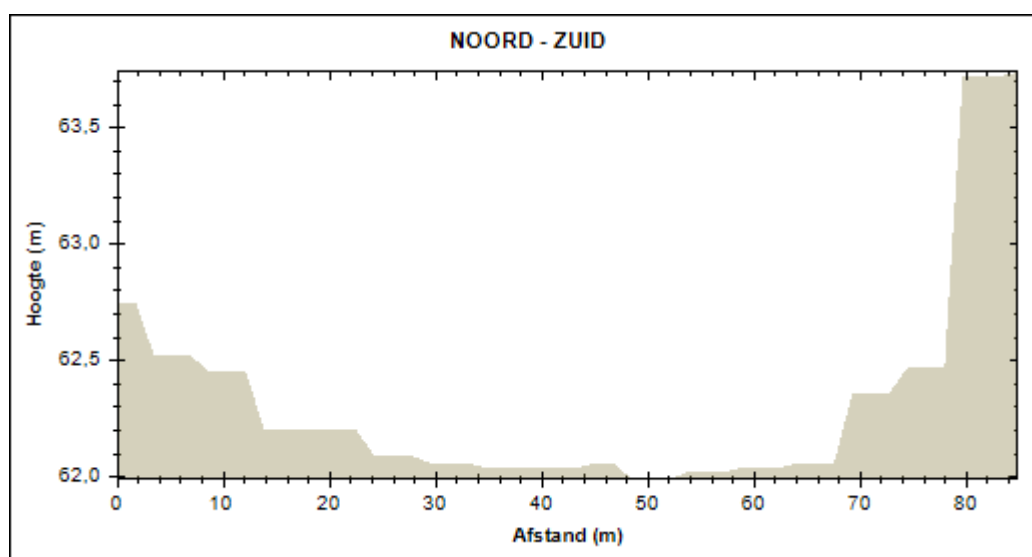
insnijdingen van droge dalletjes. Een hoogteverschil van 70 meter op een afstand van amper 1 kilometer is hierbij geen uitzondering.¹

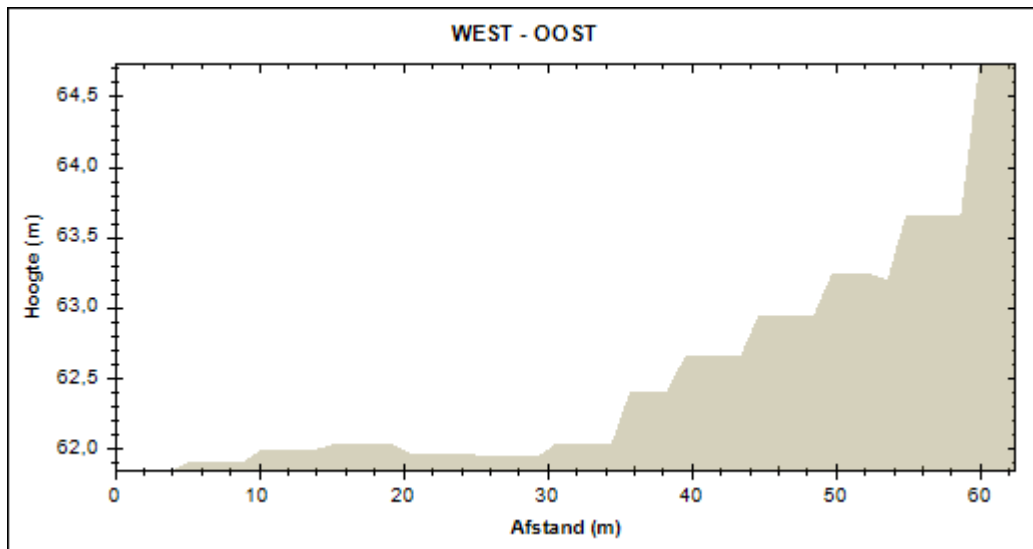
Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m (detail).

12

Het projectgebied zelf bevindt zich op een lichte oostnoordoost-westzuidwest gerichte helling. De noordwestelijke hoek is iets hoger gelegen. De gemiddelde hoogte van het terrein bedraagt 62,5 m TAW.

¹ <http://www.ghklanden.be/geografie---geologie.html>

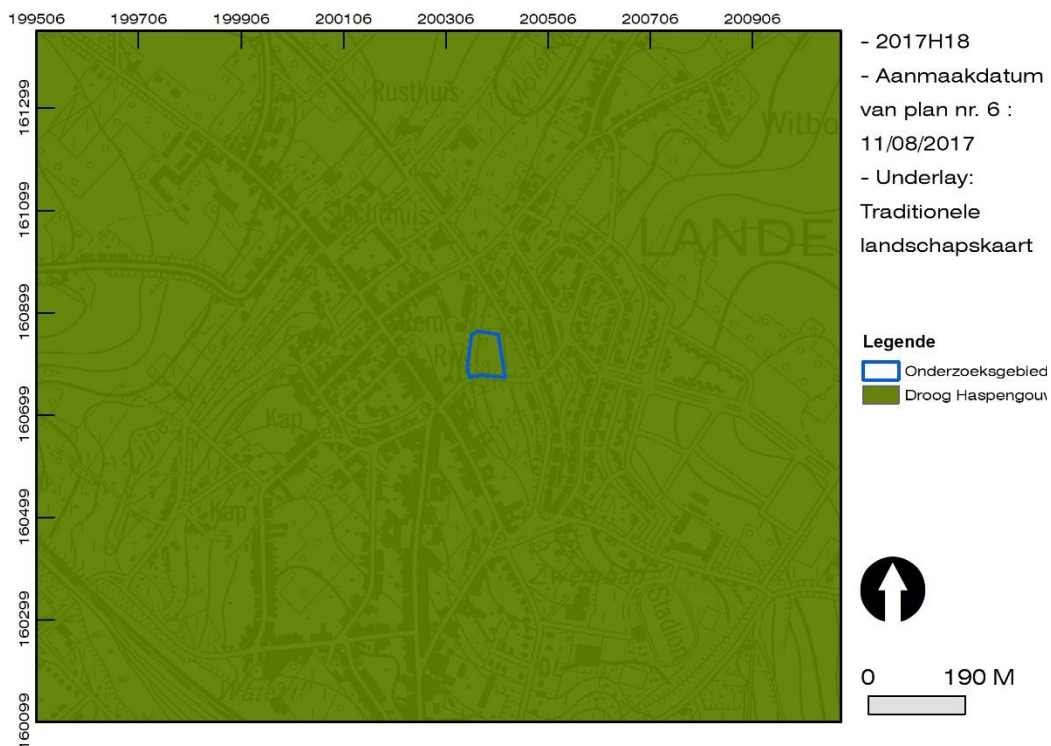

Figuur 4. Hoogteprofielen.

3.1.1.2 Traditionele landschappen

Het projectgebied zelf bevindt zich binnen Droog-Haspengouw, gelegen in het zuidelijke deel van de regio die begrensd wordt door de Maas. De grondwaterstand is hier laag omdat de ondergrond uit krijt bestaat en er slechts weinig riviertjes aanwezig zijn. De meeste dalen zijn droogdalen. Het gebied is vanouds bosarm en wordt ook nu nog gekenmerkt door een open landschap.

13

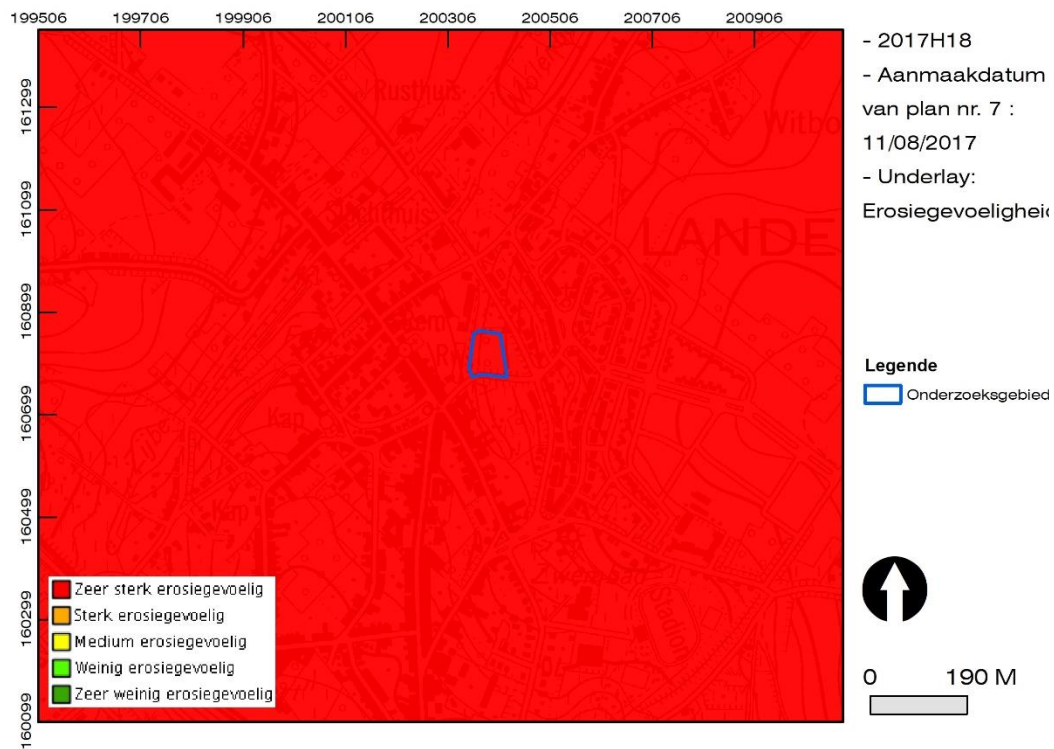

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.

3.1.1.3 Erosiegevoeligheid

Op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten staat het projectgebied gekarteerd als zeer sterk erosiegevoelig.

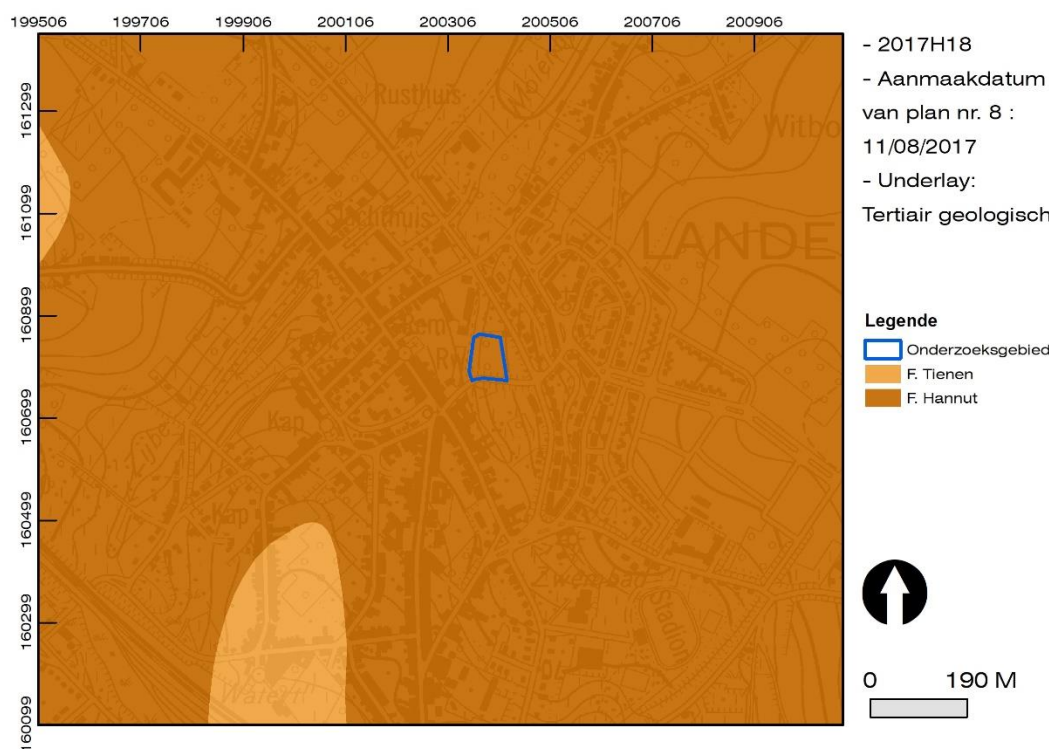

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.1.2 Aardkundige situering

3.1.2.1 Tertiair geologische kaart²

In Groot-Landen dagzomen Paleocene en Eocene gesteenteformaties die teruggaan tot het Cenozoïcum (Onder-Tertiair) en een ouderdom hebben tussen 40 en 60 miljoen jaar. Tussen de interfluvia van de beekvalleien dagzoomt de Formatie van Hannut (Onder-Landeniaan) die deel uitmaakt van de Landen Groep. De formatie bestaat uit meters dikke mariene grijsgroene afzettingen in de vorm van zuivere en zandige kleien, kleiige zanden en al of niet verkiezelde kleistenen, afgedekt met strandzanden. Daarenboven herbergt deze formatie een grondwatervoorraad die nog steeds een rol speelt in de drinkwatervoorziening.³

15

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.1.2.2 Quartair geologische kaart⁴

Het grootste deel van het projectgebied staat op de quartair geologische kaart gekarteerd als profieltype 3a. De zuidoostelijke hoek staat gekarteerd als profieltype 2.

² <http://www.geopunt.be/>

³ <http://www.ghklanden.be/geografie---geologie.html>

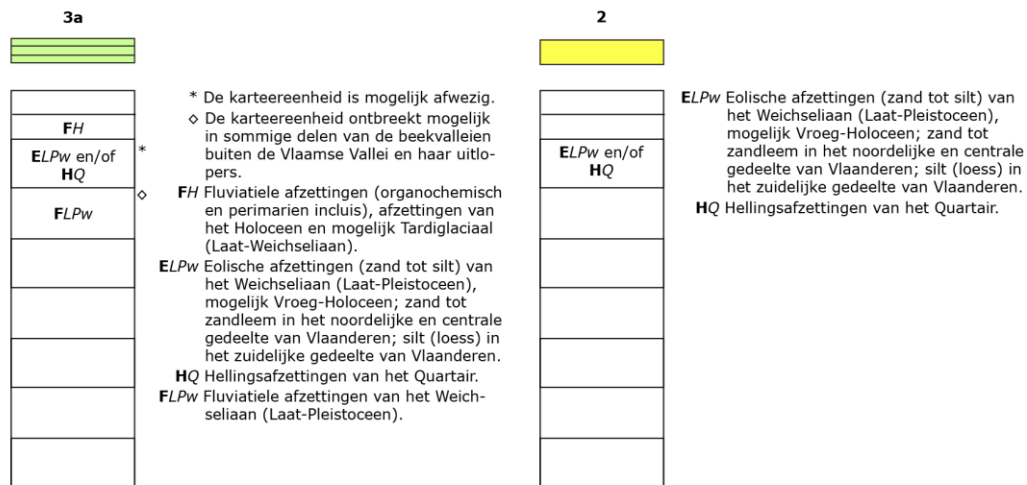
⁴ <http://www.geopunt.be/>

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

Het landschap wordt afgedekt door een eolische leemmantel (of loessmantel) die voornamelijk tijdens de jongste ijstijd werd afgezet (ELPw). Op deze loess hebben zich vruchtbare al of niet verspoelde (colluviale) leembodems ontwikkeld (HQ). Het bodemprofiel bestaat uit een licht lemige uitgeloogde horizont met daaronder een zuiver lemige horizont die is aangerijkt met klei. Vermits het tertiaire materiaal op bepaalde plaatsen dagzoomt, kan het voorkomen dat de leem vermengd is met zand, klei of keien.

Het grootste deel van het projectgebied wordt afgedekt door fluviatiele afzettingen (alluvium) uit het Holocene, wat verklaard kan worden door de aanwezigheid van de Dormaalbeek aan de westelijke rand van het projectgebied.

Figuur 9. Beschrijving van de profieltypen aanwezig in het projectgebied

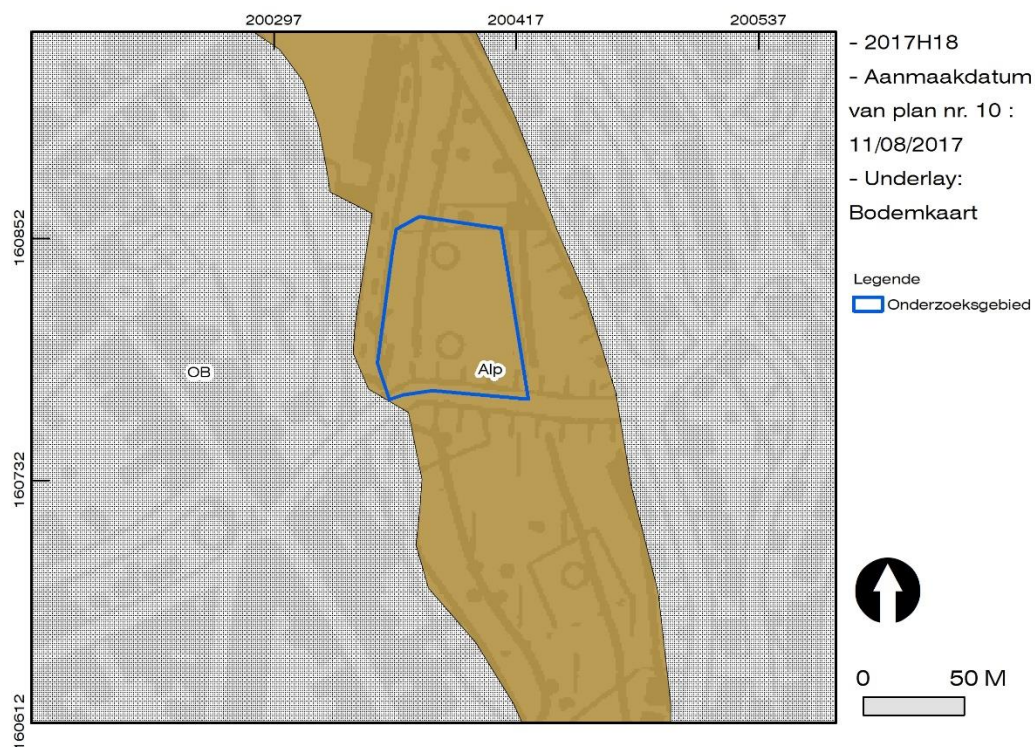
3.1.2.3 Bodemkaart van België⁵

Op de bodemkaart staat het projectgebied gekarteerd als bodemtype Alp. Het betreft sterk gleyige (tamelijk slecht gedraineerde) gronden op lemig materiaal (serie Ahp) en zeer sterk gleyige (slecht gedraineerde) gronden op lemig materiaal (serie Aip) waarbij beide soorten stuwwatergronden in dit complex worden samengebracht. Het betreft een natte tot zeer natte leembodem zonder profielontwikkeling waarbij sprake is van sterk uitgesproken gleyverschijnselen die soms onmiddellijk onder de donkere bruingrijze lemige bovenlaag beginnen. De roestverschijnselen worden veroorzaakt door een tijdelijke grondwatertafel die in de winter op geringe diepte voorkomt.⁶ Het morfologisch kenmerk van een stuwwatergley is de afwezigheid van een gereduceerde ondergrond waardoor deze Alp-gronden in theorie buien de valleien gekarteerd moeten worden. De bodem binnen het projectgebied staat wel degelijk als Alp-bodem gekarteerd omdat deze reeds vanaf de oppervlakte roestverschijnselen vertoont maar toch geen reductieverschijnselen vertoont op minder dan 1,25 meter. Dergelijke gronden worden geïdentificeerd als valleifase.⁷

⁵ <http://www.geopunt.be/>

⁶ Van Ranst E. & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Gent.

⁷ Scheys G., 1957, *Bodemkaart van België, Verklarende tekst bij het kaartblad Landen 105 W, I.W.O.N.L., Brussel.*

Figuur 10. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.

3.1.2.4 Boringen⁸

18

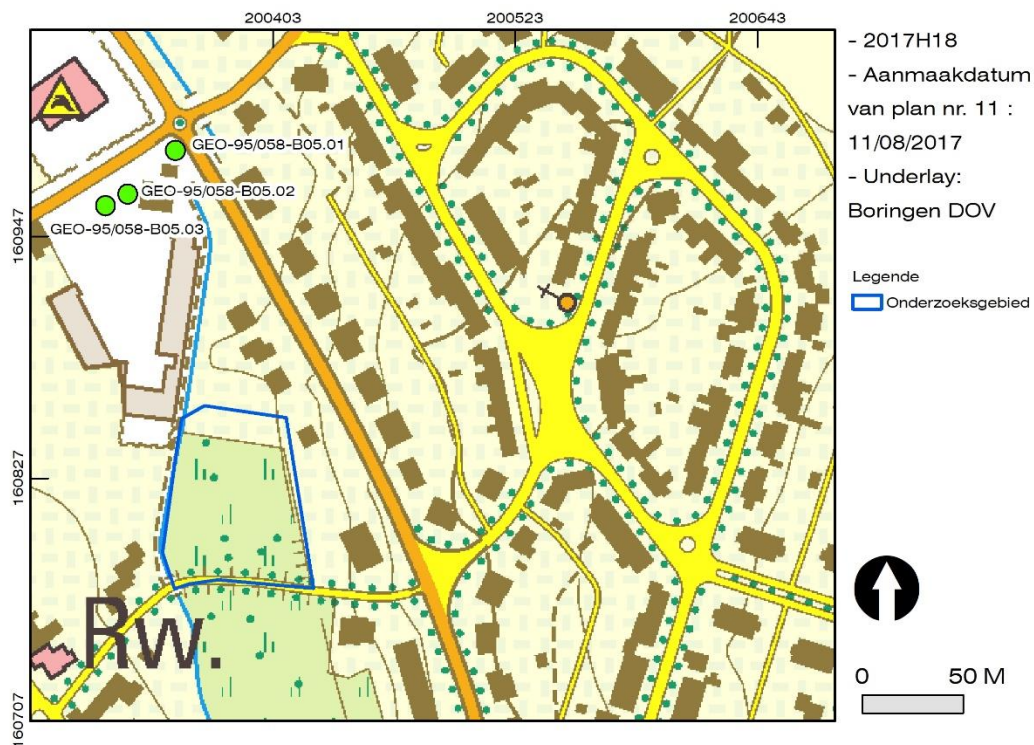
Enkele boringen in de nabijheid van het projectgebied bevestigen het beeld dat de bodemkaart biedt.

Er is sprake van een pakket (tot MV -0,50 meter) grijze zand- en kalkhoudende leem bovenop een pakket donkergrijze zandhoudende klei tot 1 meter onder het maaiveld. Hieronder wordt de gereduceerde bodem aangesneden die gekenmerkt wordt door groengrijze zandhoudende klei tot op een diepte van 2 meter onder het maaiveld.⁹ De boorrapporten worden aangeleverd in de bijlagen.

⁸ <https://www.dov.vlaanderen.be/>

⁹ De Geyter G., 1995, DOV Boorrapport GEO-95/058-B05.03, BGD, Brussel.

Figuur 11. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.

3.1.3 Hydrografische situering

19

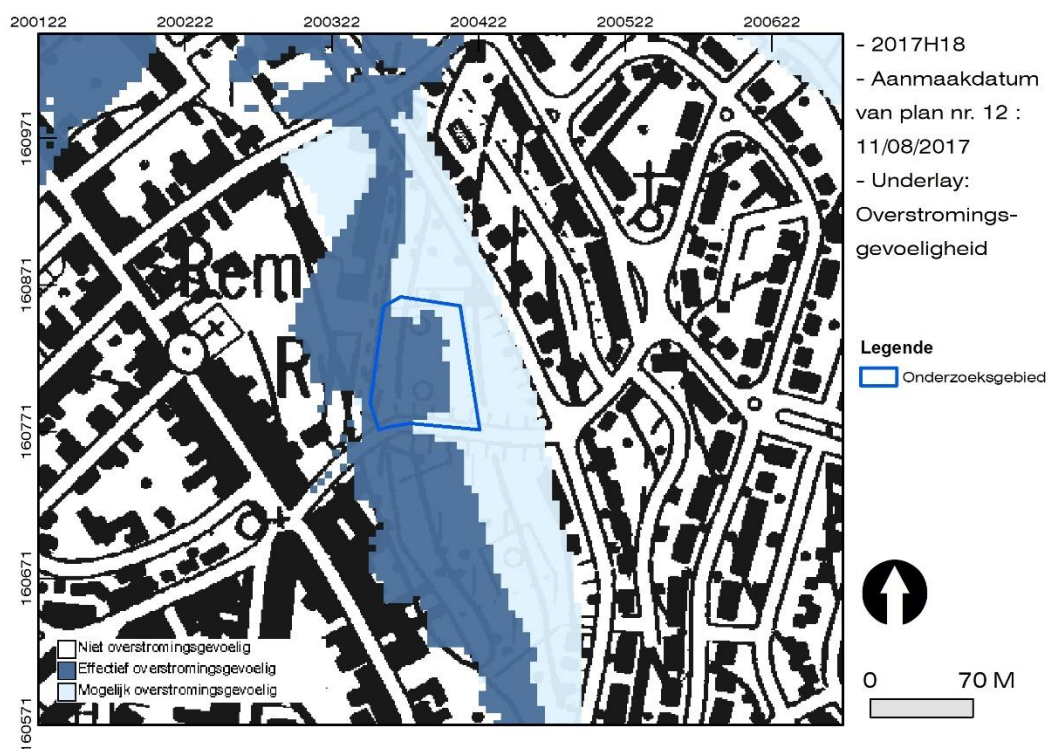
De leemgronden zijn goed ontwaterd doordat de leembedekking vrij dik is (1 à 5 meter, soms oplopend tot 10 meter of meer) en het reliëf voldoende helt om de noodzakelijke afwatering toe te laten. Sommige colluviale bodems (aan de voet van de hellingen) zijn minder goed gedraineerd.

De alluviale gronden komen voor in de beekvalleien en kenmerken zich door een slechte waterhuishouding. Hierdoor zijn deze bodems enkel geschikt voor weiland of fruitboomgaard. Op sommige plaatsen is de grondwaterstand het ganse jaar door zeer ondiep.¹⁰ Dit geldt ook voor het projectgebied dat gelegen is in de beekvallei van de Dormaalbeek (vroeger Molenbeek genaamd). Het betreft tevens een overstromingsgevoelig gebied. Volgens een opname uit 2014 staat het grootste deel van het projectgebied gekarteerd als effectief overstromingsgevoelig. Het oostelijk deel van het projectgebied staat gekarteerd als mogelijk overstromingsgevoelig.¹¹

Het binnen het projectgebied gekarteerde bodemtype Alp wordt gekenmerkt door drainageklasse h-i, wat overeenkomt met een complex van natte of sterk gleyige tot zeer natte gronden op een relatief hoge ligging.

¹⁰ <http://www.ghklanden.be/geografie---geologie.html>

¹¹ <http://www.geopunt.be/>

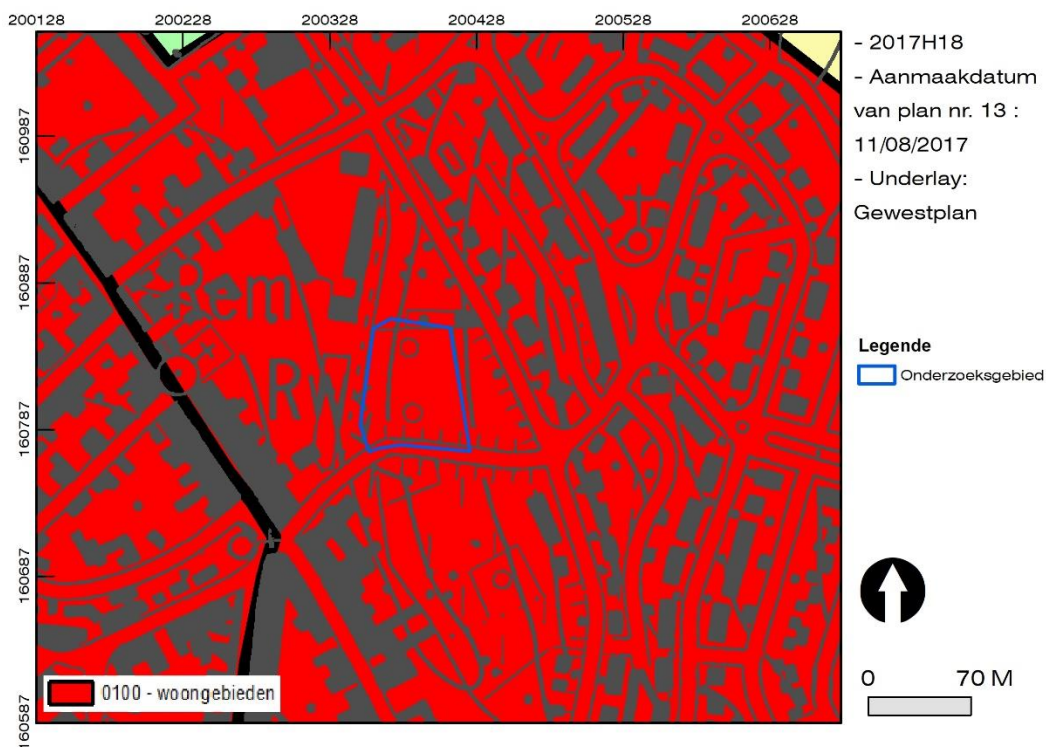

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van de watertoets (opname 2014).

3.1.4 Grondgebruik

3.1.4.1 Gewestplan

Op het gewestplan staat het projectgebied gekarteerd als woongebied, wat betekent dat het gebied onder meer bestemd is voor wonen en groene ruimtes voor zover ze verenigbaar zijn met de onmiddellijke omgeving.

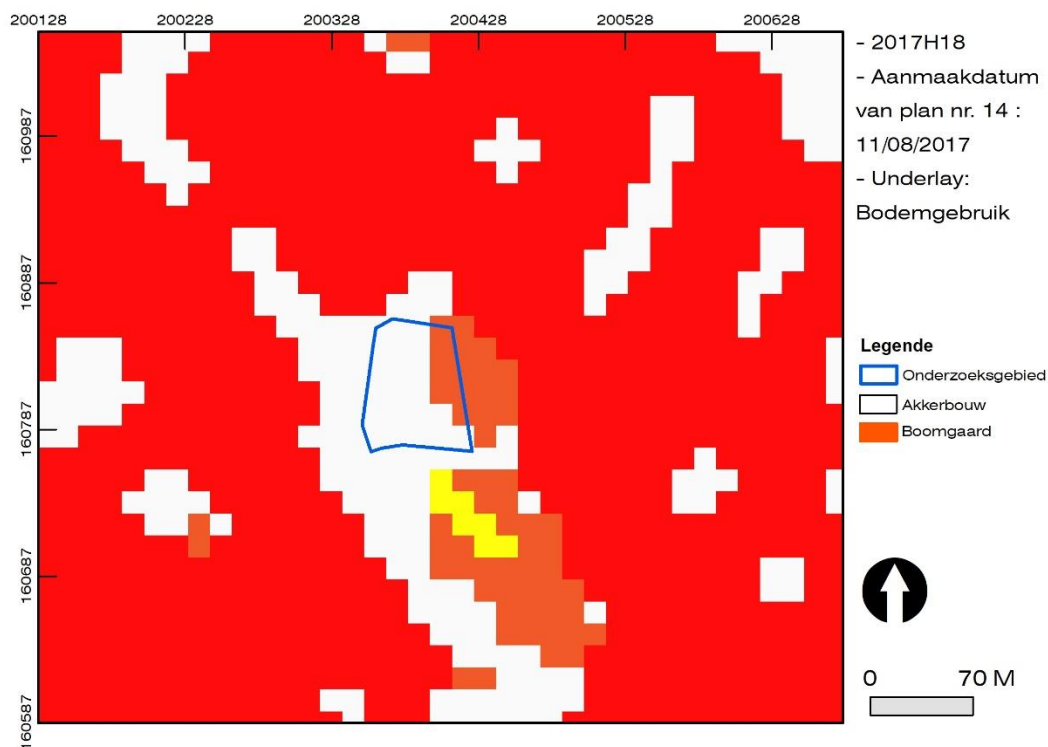

Figuur 13. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.1.4.2 Bodemgebruiksbestand

21

Op het bodemgebruiksbestand (opname 2001) staat het grootste gedeelte van het projectgebied (west) gekarteerd als akkerland. Het betreft dus een bodem die gebruikt wordt in een rotatiesysteem (inclusief braakland) waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst. Het meest oostelijk gelegen deel staat gekarteerd als boomgaard, wat betekent dat het een bodem betreft die beplant is met fruitbomen of -struiken.

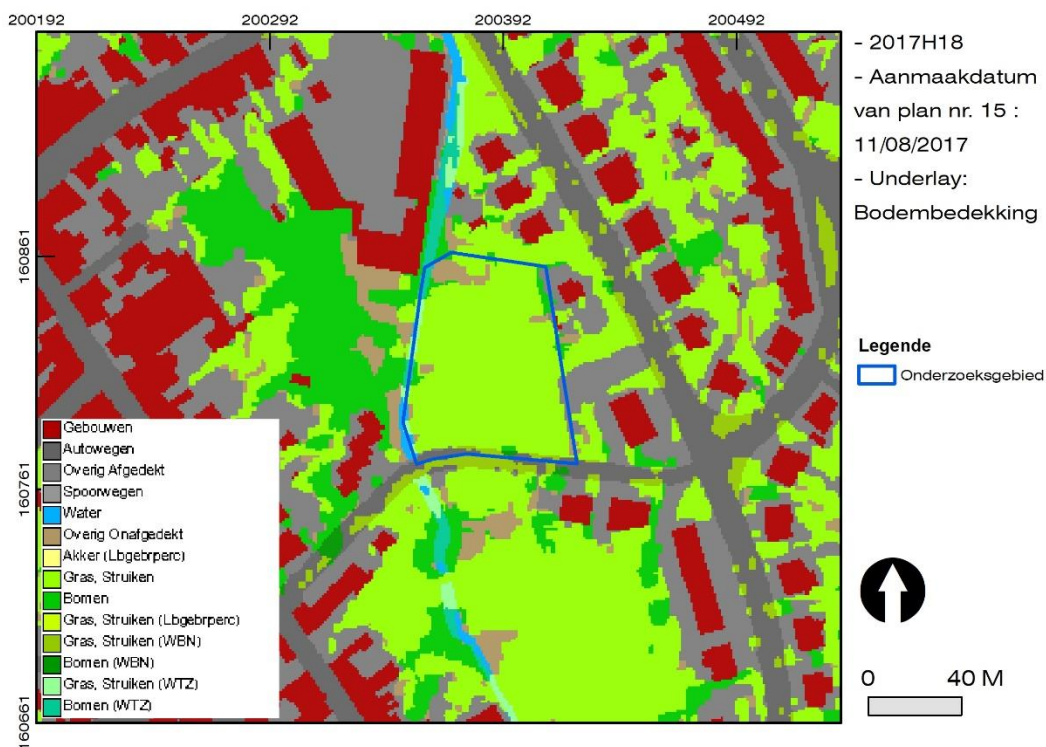

Figuur 14. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.1.4.3 Bodembedekking

De bodembedekkingskaart geeft een ander beeld dan het bodemgebruiksbestand. Het grootste deel van het projectgebied wordt in gebruik genomen door gras en struiken. Dit is groen lager dan 3 meter en komt dus niet overeen met het vooropgestelde gebruik als landbouwgrond, wegbaan of watergang. De noordwestelijke hoek van het projectgebied wordt gekarteerd als 'overig onafgedekt', wat overeenkomt met onafgedekte oppervlakten zoals bijvoorbeeld braakliggende terreinen.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de bodembedekkingskaart, opname 2012.

3.1.4.4 Plaatsbezoek

De situatie zoals weergegeven op de bodembedekkingskaart is tevens de reële situatie zoals die werd vastgesteld tijdens een plaatsbezoek, uitgevoerd op 3 augustus 2017. Het projectgebied wordt in het zuiden begrensd door de Edouard Hamelsstraat en in het westen door de Dormaalbeek. Ten noorden en ten oosten van het projectgebied bevinden zich alleenstaande woningen met tuinen.

Figuur 16. Foto's plaatsbezoek.

Het grootste gedeelte van het projectgebied, dat lager gelegen is dan de omliggende percelen en de straat, wordt ingenomen door grasland. Vrij centraal, in de lengte van het terrein, staat een rij perenbomen (hoogstam). De noordwestelijke hoek van het projectgebied, dat iets hoger gelegen is, is in gebruik als braakliggend perceel met struiken en enkele koterijen.

3.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving

3.2.1 Algemene historische situering van het plangebied

Het ontstaan van de stad Landen is verbonden met de archeologische site van het Sint-Gitterdal¹², gelegen ten zuidwesten van Landen, tussen Overwinden en Walsbets. Hier lag ooit Ouderstad, de voorloper van Landen.

Archeologisch materiaal wijst mogelijks op het bestaan van een Romeins villacomplex in de omgeving van Sint-Gertrudis te Landen. Deze villa wordt voor het eerst vermeld door de auteur Lefèvre die op het einde van de 19de eeuw enkele proefputten gegraven heeft op de vermoedelijke locatie van de villa. Daarbij werden echter geen gebouwsporen aangetroffen, enkel stukken Romeinse dakpan en aardewerk. In de eerste helft van de 20ste eeuw brengt De Maeyer een studie uit van de Romeinse villa's in België. Hij vermeldt eveneens de villa in het Sint-Gitterdal, 'ten westen van het heuveltje van Pepijn', hierbij verwijzend naar Lefèvre. De villa is gelegen op 1,4 kilometer ten westen van de Romeinse villa van Wingsveld en ook in de ruimere omgeving van Landen werden verschillende Romeinse restanten, veelal behorende tot villacomplexen, teruggevonden.¹³

Aangezien de aanwezigheid van een Romeinse villa in het Sint-Gitterdal nog niet kon worden aangetoond, wordt het Sint-Gitterdal voornamelijk met de Merovingische hofmeier Pepijn van Landen en zijn dochter Gertrudis (patrones van Landen¹⁴) geassocieerd.

26

In de derde eeuw vestigen Franken zich in de streek. Één van die Frankische families palmt het omliggende gebied van het Sint-Gitterdal in en verwerft tevens politieke macht. Een zekere Carloman laat de Heynsberg inrichten als verblijf. Zijn zoon Pepijn van Landen (580-640) wordt hofmeier van Austrasië. Uit het huwelijk van zijn dochter Begga stamt het huis der Karolingers.¹⁵ Op het einde van de 7de eeuw komt een einde aan de mannelijke opvolging en worden de goederen verdeeld onder het prinsbisdom Luik en het hertogdom Brabant, een tweedeling die zal leiden tot de Luiks-Brabantse oorlogen in de 13de – 14de eeuw.

Op de site van het Sint-Gitterdal werd inderdaad een Merovingisch grafveld aangetroffen, daterend uit de 7de eeuw. Toch blijft de identificatie met Pepijn van Landen onzeker: de aangetroffen mottes (cf. infra) stammen immers uit de periode 1100 tot 1300, waardoor deze onmogelijk de woonplaatsen van Pepijn en zijn vader Carloman kunnen zijn.

¹² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135106>

¹³ Van de Velde E., Paulussen R., S. Houbrechts & Deville T., 2012, *Villa Sint-Gertrudis te Landen. Studieopdracht naar een archeologische evaluatie en waardering*, Condor Rapporten 76, Condor Archaeological Research bvba, Bilzen.

¹⁴ <http://www.ghklandens.be/historisch-overzicht.html>

¹⁵ Vandeputte O., 1995, *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Op het grafveld werd in de 8ste eeuw een kleine kapel gebouwd, die aanvankelijk tot een parochiekerk voor de lokale gemeenschap evolueerde en tussen 1100 en 1300 uitgroeide tot een grote romaanse pelgrimskerk, genaamd Sint-Gertrudis naar de jongste dochter¹⁶ van Pepijn van Landen. Daardoor kende het Sint-Gitterdal een periode van bloei waardoor de bewoonde kern zich uitbreidde en met twee mottes, de zogenaamde ‘Tombe van Pepijn’ en de ‘Hunsberg’ werd versterkt. Het voorkomen van een dubbele motte is behoorlijk zeldzaam.

De oudste vermelding van Landen¹⁷, Landane (genitief), dateert uit ongeveer 1050. De naam is te reconstrueren als ‘Londhiniom’ wat ‘nederzetting van Londhinius’ betekent. De grondvorm hiervan ‘londo’ betekent zoveel als ‘wilde’ waardoor de naam van de stad verklaard kan worden als ‘nederzetting van de wilde’.

Landen behoort tot de reeks van steden die door de hertogen van Brabant in de 12de – 13de eeuw werden gesticht. In het begin van de 13de eeuw stichtte hertog Hendrik I het nieuwe Landen op de kruising van de Molenbeek met de handelsroute van Leuven over Tienen naar Luik, een locatie die gebaseerd was op politiek – strategische motieven aangezien het gelegen was op de grens met het prinsbisdom Luik. Het Nieuwe Landen bevindt zich op 1,6 kilometer ten noordoosten van het Sint-Gitterdal. Oud-Landen bleef bestaan naast de nieuwe nederzetting, maar kende een stelselmatige leegloop. Vanaf de 15de eeuw, twee eeuwen na de stichting van de nieuwe nederzetting Landen, brokkelde de bewoning te Ouderstad af en raakte de Sint-Gertrudiskerk in verval. Op het einde van de 18de eeuw werd de kerk afgebroken.

In 1334 werd Landen verwoest tijdens de oorlogen van hertog Jan III. Volgens de kroniek van de Abdij van Sint-Truiden was Landen voordien versterkt. Dit wordt echter tegengesproken door de ‘Kroniek van de hertogen van Brabant’ (door E. de Dynter) en de ‘Brabantsche Yeesten (door J. Van Boendaele).¹⁸ E. de Dynter spreekt van ‘non muratum neque munitum’. Vermoedelijk werden rond 1355 en 1382 versterkingen doorgevoerd en ontstond de omwalling die zichtbaar is op de kaart van Deventer.¹⁹ De oudste teruggevonden vermeldingen voor een vest in Landen klimmen inderdaad op tot circa 1375, hoewel de aanleg ervan mogelijks begonnen is vóór 1262. In de 14de eeuw bleek de omwalling nog steeds niet voltooid. De stad was toegankelijk via drie poorten: in het noordwesten lag de Tiensepoort, in het noordoosten de Sint-Truidensepoort (vanaf 1486 Nieuwepoort) en in het zuidoosten de Bovenpoort (ook wel poort van Roefderdingen of poort naar Luik genoemd). Uit de historische bronnen is niet met zekerheid op te maken uit welke materialen de stadspoorten waren opgetrokken, maar naar analogie met andere Brabantse

¹⁶ Zij was abdis te Nijvel, schonk haar erfenis aan de kerk en werd later heiligverklaard.

¹⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140039>

¹⁸ Wauters A., 1913, Landen. Description, histoire, institutions, Monographies géographico-historiques, Imprimerie A. Tassier-Swillen, Tirlmont, p. 42.

¹⁹ Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.

middeleeuwse stadsomwallingen kan gesteld worden dat deze vermoedelijk waren opgetrokken in een metselwerk van natuur- en baksteen. Er zijn heel weinig aanwijzingen over wanneer en hoe de poorten en de omwalling werden afgebroken. In ieder geval worden de wachttorens, de muur op de vesten en de stadspoorten niet meer afgebeeld op de kaart van Ferraris (tweede helft 18de eeuw). Wel is een aarden wal zichtbaar ten westen en ten zuiden van de stad.

Omdat de bisschop weigerde de Sint-Gertrudiskerk te verplaatsen naar Nieuw-Landen werd een kapel gebouwd aan het huidige Bronplein, en gewijd aan Onze Lieve Vrouw. Het bijhorende kerkhof lag aan de noordzijde van deze kapel. Op deze locatie, die op historische kaarten staat aangeduid als 'markt', bevond zich tevens de Halle voor de verhandeling van vlees, alsook het stadhuis. De stad beschikte tevens over twee schuttersgilden: de voetboog- of kruisbooggilde had Sint-Joris als patroon en de handbooggilde Sint-Sebastiaan. Het schuttershof van Sint-Joris bevond zich tussen de vesten en de Dormaalbeek, ter hoogte van het huidige Gendarmerieplein, op de hoek van de Edouard Hamelsstraat en de Bovenpoortstraat. De bedelorde 'Zusters van Jeruzalem' vestigde zich in de tweede helft van de 15de eeuw in het noordoosten van de stad, tussen de vesten en de huidige Tutsestraat. Het klooster en de kloostertuin worden afgebeeld op de kaart van Jacob van Deventer. In 1759 werd de huidige Sint-Gertrudiskerk, met kerkhof, ingewijd in het centrum van de stad. De Onze-Lieve-Vrouwekapel verloor haar functie en brandde in 1796 af.²⁰

Landen werd verschillende keren grondig geplunderd en verwoest. Tijdens de 13de – 14de eeuw kan melding gemaakt worden van de Luiks-Brabantse oorlogen tussen het prinsbisdom Luik en het hertogdom Brabant en hun wisselende bondgenoten. De reeks van veertien oorlogen nam een aanvang met het beleg van Maastricht in 1204 en eindigde op 13 december 1378 met het bestand van Booienhoven. Binnen deze tijdspanne kunnen vijf fasen onderscheiden worden waarin de strijd telkens oplaaide, maar waartussen de landen niet permanent in oorlog waren. Gewapende conflicten vonden onder meer plaats in 1255-1257 en 1356-1357. Deze laatste viel samen met de Brabantse Successieoorlog waarbij de stad Landen zonder slag of stoot werd ingenomen door een Luikse voorhoede en hierbij volledig verwoest werd.²¹ Er zijn verder geen archeologische aanwijzingen dat de nadruk van deze gevechten zich in de nabije omgeving van de stad lag.²² De Brabantse Successieoorlog werd beëindigd in 1357 met de Vrede van Aat.²³ En ook vanaf het einde van de 15de eeuw tot en met de 17de eeuw werd de regio gebruikt als strijdtoneel door de grootmachten Frankrijk en het Bourgondische Rijk. Op het einde

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140039>

²¹ Wauters A., 1913, Landen. *Description, histoire, institutions*, Monographies géographico-historiques, Imprimerie A. Tassier-Swillen, Tirlumont, p. 43.

²² *Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.*

²³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Brabantse_Successieoorlog

van de 18de eeuw verloor Landen zelfs haar stadstitel. Pas sinds 1977 bestaat de stad in haar huidige vorm en sinds 1985 is Landen opnieuw erkend als stad.

Al de dorpen hebben een uitgesproken landbouwkundig karakter. De fruitteelt wordt er vrij algemeen beoefend als bijkomende bron van inkomsten. De belangrijkste landbouwteelt is de suikerbiet, die ten goede komt aan de suikerindustrie te Landen en in het naburige Tienen. De enige industriële activiteit die er wordt aangetroffen zijn enkele lokale steenbakkerijen en de suikerfabriek te Landen.

3.2.2 Relevante historische kaarten en plannen

3.2.2.1 Jacob van Deventer (circa 1560)

Op het stadsplan van Jacob van Deventer is de planmatige aanleg duidelijk merkbaar. Het grondplan is vierkant met afgeronde hoeken en een marktplein op het kruispunt van de hoofdstraten (de huidige Kerkstraat, Hoogstraat en Attenhovenstraat). Er worden 3 stadspoorten en 5 wachttorens of tornelen afgebeeld. De grote torneel stond op de kruising van de Kattestraat en de straat Op de Muur.²⁴ Een gedeelte van de omwalling bestond uit watervesten: de stad wordt omgeven door een brede gracht die in het zuiden echter droog staat, en in het noorden bestaat uit een dubbele gracht. Het zuidelijke deel van de stad wordt beschermd door een aarden wal. De watervesten werden gevoed door de Lavaart (een bron ten noordwesten van de stad) en een aftakking van de Zijp ten noorden van de stad enerzijds en door de Pepijnbron in het noorden van de stadskern die uitmondde in de Lavaart anderzijds. Vervolgens stroomde dit beekje omheen de noordoostelijke omwalling en liep dan parallel aan de huidige Attenhovenstraat in de richting van de Dormaalbeek. In de noordoostelijke hoek van de stadskern bevindt zich het (nu verdwenen) Klooster van Jeruzalem en de bijhorende tuinen.²⁵ Het projectgebied bevindt zich ten oosten van de stadskern, net naast de Molenbeek. Er is nog geen sprake van de Edouard Hamelsstraat, noch van enige bebouwing of ingebruikname van de gronden in de nabije omgeving.

²⁴ *Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.*

²⁵ *Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.*

Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer.²⁶

3.2.2.2 Kaart van Villaret (1745-1748)

30

De kaart van Villaret toont een vrij gelijkaardige situatie als de kaart van Deventer. De stad wordt omgeven voor een gracht die in het noorden bestaat uit een dubbele gracht en in het zuiden droog staat, maar voorzien is van een aarden omwalling. De aard van de omwalling in het oosten is minder duidelijk.

Op de kaart is een kleine verschuiving in oostelijke richting zichtbaar. In realiteit ligt het projectgebied net ten oosten van de Molenbeek. Het projectgebied lijkt reeds in gebruik te zijn als landbouwgrond. Vanuit de stadsrand vertrekt een kort straatje richting Molenbeek, wat mogelijks geïdentificeerd kan worden als het begin van de Edouard Hamelsstraat.

²⁶ <http://uurl.kbr.be/1043811>

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.

3.2.2.3 Kaart van Ferraris (circa 1777)

Op de kaart van Ferraris wordt de stad op quasi dezelfde manier afgebeeld. In het noorden is een (dubbele) gracht zichtbaar, in het westen een aarden wal en in het zuiden een dubbele aarden wal. In het oosten lijkt de omwalling afwezig. Dit kan mogelijks verklaren waarom de oostelijke stadsrand niet meer herkenbaar is in het huidige stratenpatroon.

Ook hier is een verschuiving in oostelijke richting zichtbaar, waarbij het projectgebied in realiteit aan de oostkant van de Molenbeek gesitueerd dient te worden. Het projectgebied is in gebruik als weideland.

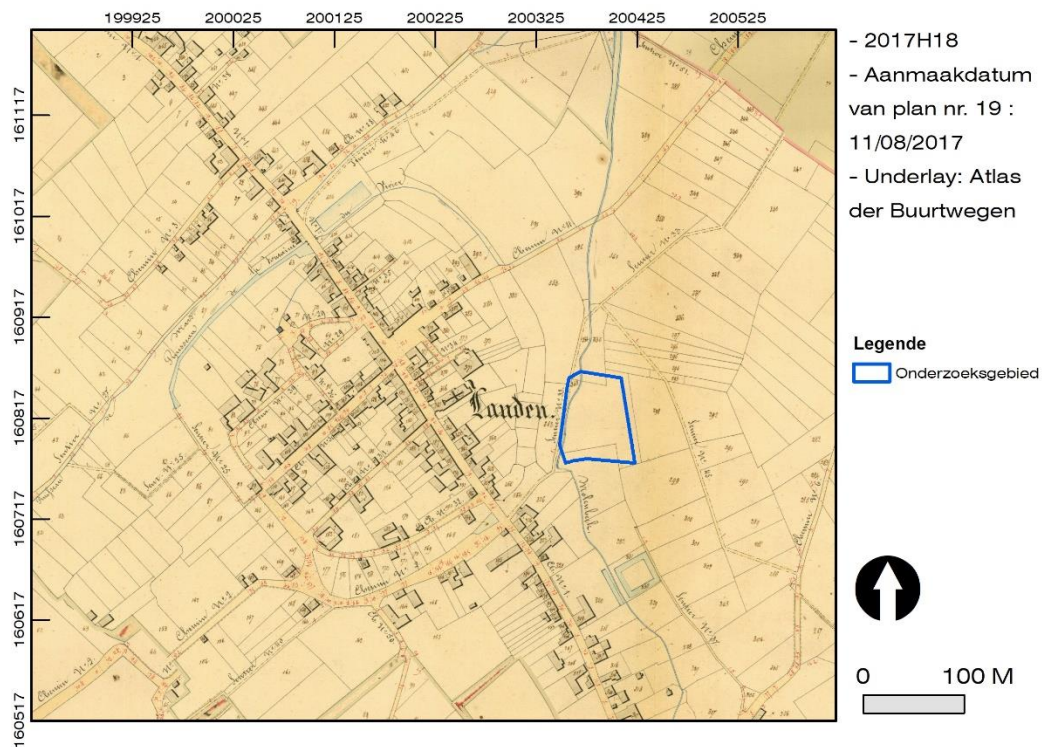
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.2.2.4 Atlas der Buurtwegen (circa 1840)

32

Op de Atlas der Buurtwegen wordt geen omwalling meer afgebeeld. De vorm van de omwalling is wel nog grotendeels zichtbaar in het stratenpatroon en, in het oosten, in de perceelsstructuur. In het noorden zijn de beken die deel uitmaken hebben van de watervesten nog zichtbaar: de Lavaart wordt aangeduid als 'Ruisseau de la Fontaine du Vivier' en mondt ten westen van de stadskern uit in de Molenbeek (de huidige Dormaalbeek). De Zijp wordt de Ruisseau de Mars' genoemd.

Er is nog een lichte verschuiving in oostelijke richting zichtbaar, hoewel deze vrij beperkt is: de Molenbeek bevindt zich aan de westelijke rand van het projectgebied. Ten westen hiervan wordt een paadje afgebeeld, Sentier n° 33.

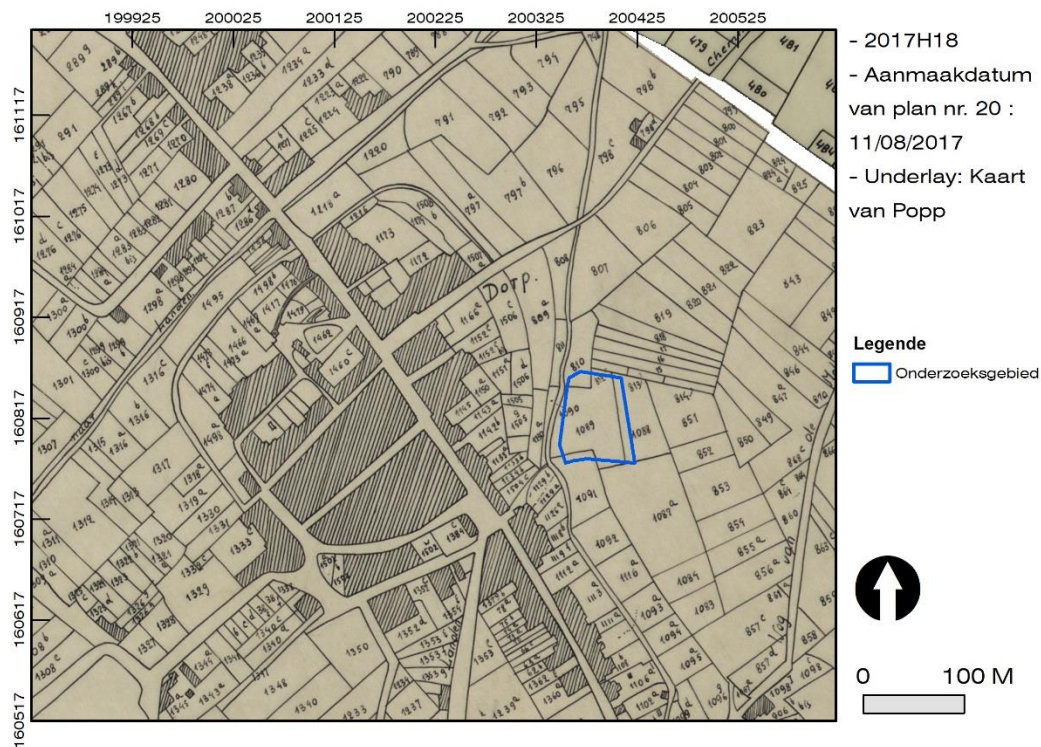
Figuur 20. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.2.2.5 Kaart van Popp (1842-1879)

33

De kaart van Popp toont een identieke situatie als op de Atlas der Buurtwegen, met uitzondering van het landwegje ten westen van de Molenbeek.

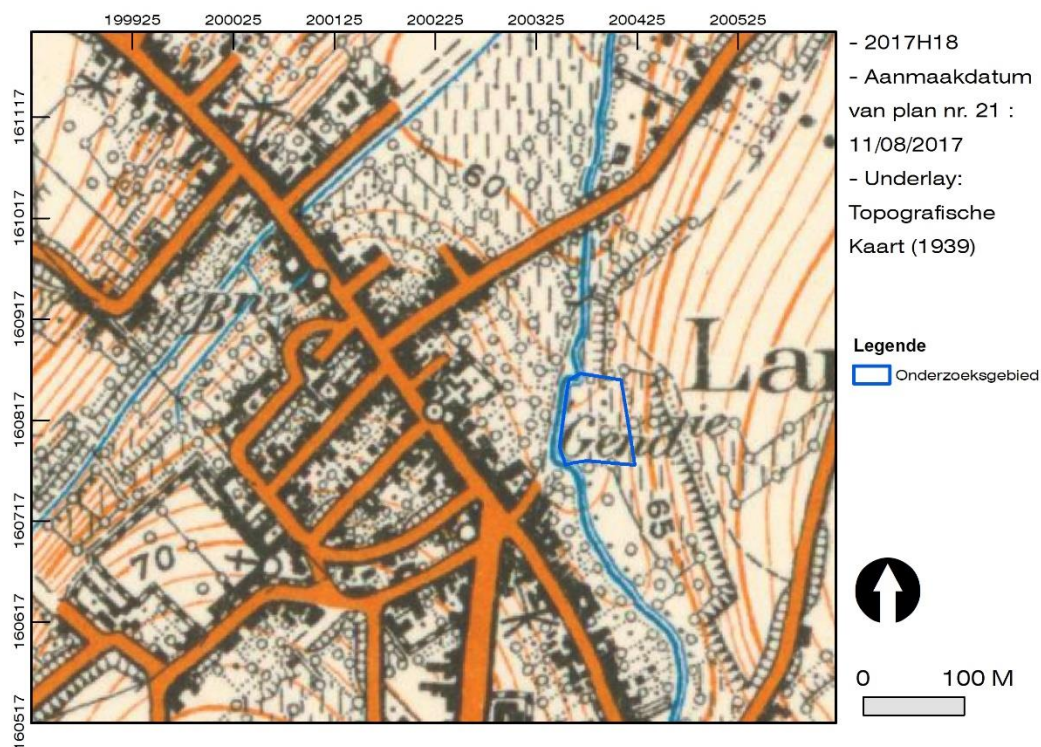
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.2.2.6 Topografische kaart van België, 1939

Op de topografische kaart van België uit 1939 staat de Edouard Hamelsstraat nog steeds niet afgebeeld. Wel is een aanduiding 'Gend(armen)ie' verschenen, hierbij verwijzende naar de kazerne van de rijkswacht die zich bevond ter hoogte van het voormalige schuttershof van Sint-Joris.

In 1985 werd de kazerne afgebroken en werden hier huizen gebouwd voor de rijkswachters. De voorkant van het schuttershof van Sint-Joris komt overeen met deze huizen.²⁷

²⁷ Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.

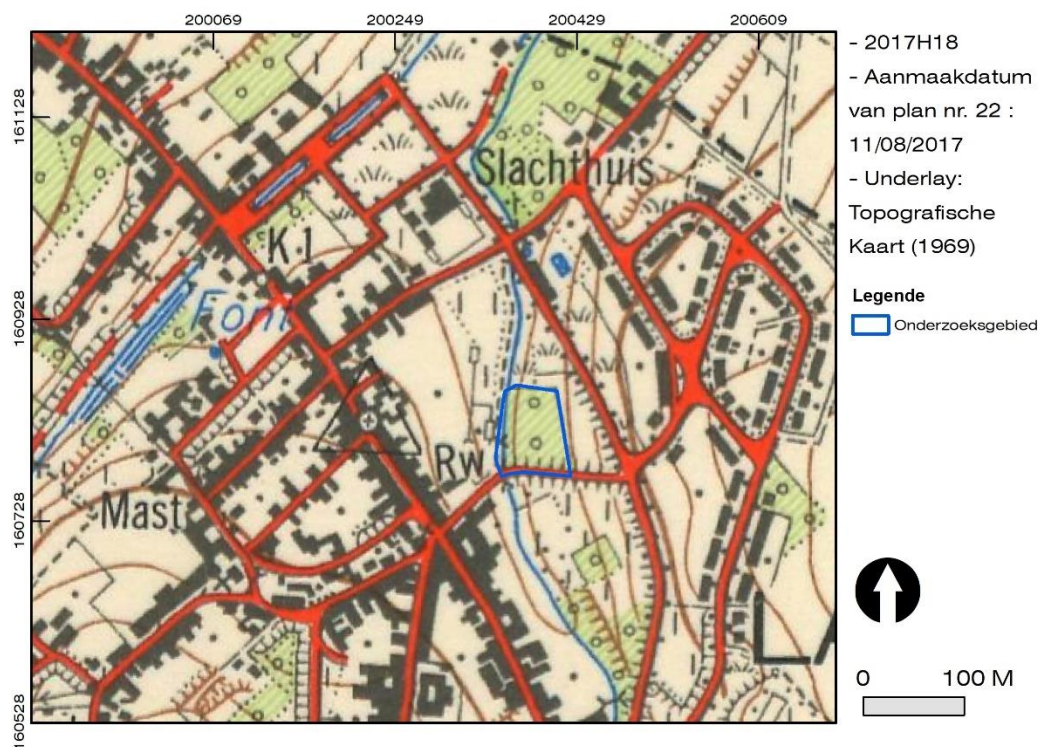

Figuur 22. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1939.

3.2.2.7 Topografische kaart van België, 1969

Op deze kaart uit 1969 wordt de Edouard Hamelsstraat voor het eerst afgebeeld. De naam van de straat zou verwijzen naar een rijkswachter die in 1943 door de Duitsers werd neergeschoten.²⁸ De kaart geeft de situatie weer zoals die ongeveer tot op heden bestaat.

²⁸ Schriftelijke mededeling van G. Wemans, voorzitter van de Geschied- en Heemkundige Kring Pepijn@Landen.

Figuur 23. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1969.

3.2.3 Relevante luchtfoto's

De luchtfoto uit 2016 geeft de meest recente situatie van het projectgebied weer. Het grootste deel van het terrein wordt ingenomen door grasland met min of meer centraal een rij perenbomen. In de noordwestelijke hoek zijn enkele kleine koterijen zichtbaar.

Figuur 24. Situering van het projectgebied op de meest recente luchtfoto (winteropnamen, 2016).

3.2.4 Relevant iconografisch materiaal

Onderstaande foto toont de kazerne van de rijkswacht, gelegen aan het huidige Gendarmerieplein. Het huis aan de linkerkant bestaat vandaag nog in dezelfde vorm en huisvest een apotheek. Achteraan op de foto is de kerk van Sint-Gertrudis zichtbaar.

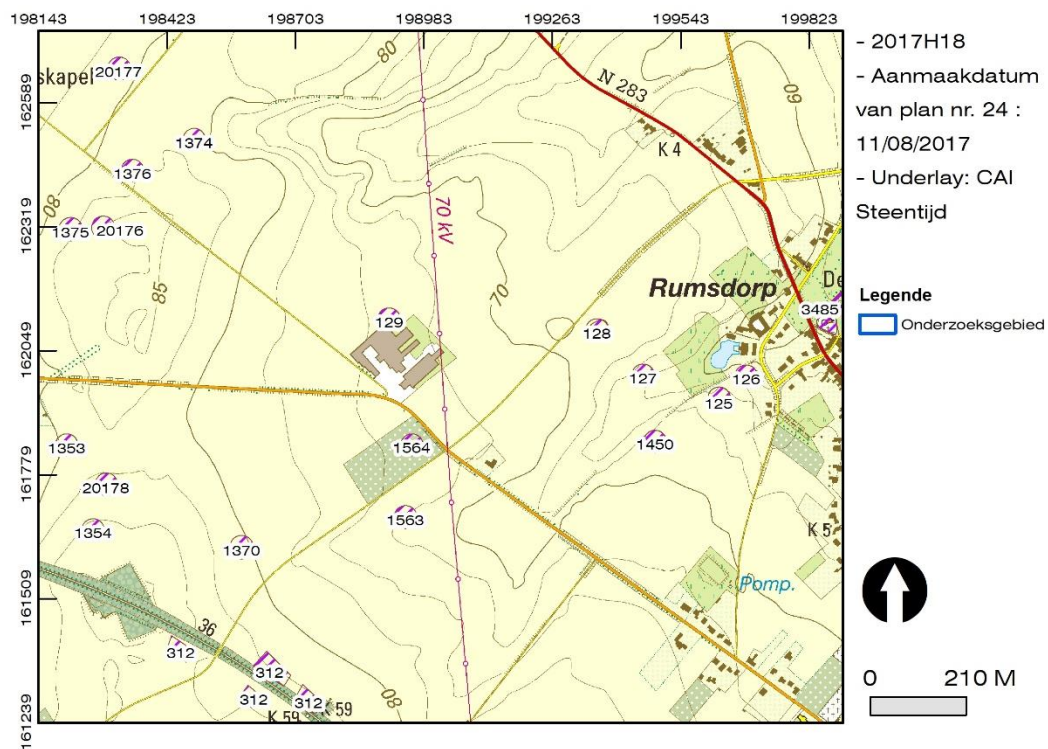
Figuur 25. De Gendarmerie.²⁹

²⁹ <https://www.delcampe.be/nl/verzamelingen/postkaarten/belgie-landen/landen-place-de-la-gendarmerie-animee-r1006-66997180.html>

3.3 Archeologische situering van het onderzochte gebied

3.3.1 Steentijd

Rond Rumsdorp, zo'n anderhalve kilometer ten noordwesten van de stadskern van Landen, werden verschillende fragmenten lithisch materiaal aangetroffen. Het betreft verschillende vondstenconcentraties en losse vondsten vuursteen die werden aangetroffen op de helling van de Wegelberg of op de rand van een breed droog dal. Het betreft onder andere ID 1 563, 1 370, 1 354, 1 352, 1 564, 1 450, 129, 1 450, 125, 127, 126.

Figuur 26. Situering van enkele steentijdvondsten rondom Rumsdorp (©CAI).

Ook op de site van het Sint-Gitterdal (ID 384) werd een fragment lithisch materiaal aangetroffen. Het betreft een brok vuursteen met afslagnegatieven op de dorsale zijde en retouchering op de ventrale zijde. De fijnkorrelige vuursteen heeft een licht- tot donkergrijze kleur met lichte grillige vlekjes en betreft vermoedelijk Haspengouwse vuursteen. Het artefact werd aangetroffen tijdens een boring in de oudste neerhofgracht van de 'Tombe van Pepijn'. Voor de overige vondsten op deze site wordt verwezen naar §3.2.1.

3.3.2 Romeinse periode

Ten noordwesten van de stad kan nog melding gemaakt worden van ID 3 466.³⁰ Het betreft een alleenstaande Romeinse villa opgebouwd uit drie gebouwen, met name een hoofdgebouw, een graanschuur en stallingen. De villa, genaamd Wingsveld, bevindt zich aan weerszijden van de weg naar Overwinden en is gelegen op zo'n 300 meter van de grote baan doorheen Landen. Deze laatste heeft een Romeinse oorsprong.

3.3.3 De historische stadskern van Landen

De stadskern van Landen is opgenomen als een vastgestelde archeologische zone (ID 11 900).³¹ Ze is het resultaat van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-stedelijke aanwezigheid.

Binnen de stad bevond zich, tot in 1796, ter hoogte van het huidige Bronplein de kapel voor Onze Lieve Vrouw (ID 166 089).³² Op de kaart van Jacob van Deventer staat de kapel afgebeeld aan de zuidoostelijke kant van het plein. Aan de noordzijde bevond zich een bijhorend kerkhof. Echter, op basis van een melding kan gesteld worden dat het terrein reeds afgegraven werd in het begin van de 17de eeuw. Ook een geofysisch onderzoek op het Bronplein kon geen ondergrondse structuren, gerelateerd aan de kapel of het kerkhof, aantonen, waardoor het vermoeden van afgraven bevestigd werd.

Net ten zuiden hiervan, ter hoogte van het marktplaatsplein, stond een Halle (ID 166 091) voor de verhandeling van vlees.³³ De aanwezigheid hiervan werd voor het eerst geattesteerd rond 1375; de laatste vermelding dateert uit 1785. Op basis van het geofysisch onderzoek konden geen resten van de Halle geïdentificeerd worden. Dit kan mogelijks verklaard worden door het feit dat het onderzoek zich onvoldoende naar het zuidoosten van de Markt heeft uitgestrekt.

Tot slot kan, binnen het stadscentrum, nog melding gemaakt worden van de parochiekerk van Sint-Gertrudis (ID 163 271).³⁴ Er is sprake van meerdere structuren, waaronder een vlakgraf.

De stadskern werd omgeven door een middeleeuwse stadsomwalling (ID 165 862).³⁵ Op de kaart van Ferraris wordt in het noordwesten, parallel aan de Zijp, een natte gracht afgebeeld. In het zuidwesten is een aarden wal zichtbaar die in het zuiden verdubbeld wordt. In het oosten is geen omwalling zichtbaar.

³⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/3466>

³¹ <https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/11900>

³² <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/166089>

³³ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/166091>

³⁴ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/163271>

³⁵ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/165862>

Tot deze omwalling behoren ook (van noord naar zuid) ID 166 092 (de Tiensepoort), ID 166 093 (de Sint-Truidensepoort) en ID 166 094 (de Bovenpoort). Ook hier werd geofysisch onderzoek uitgevoerd, maar de aangetroffen reflecties konden niet worden toegewezen aan mogelijke restanten van de stadspoorten. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat de restanten zich dieper bevonden dan de penetratiediepte van de grondradar, of dat de stadspoorten geen diepe funderingen hadden of dat deze niet in metselwerk waren opgebouwd.

Net ten noorden van de stadskern bevond zich de Wedemolen (ID 5 684), gelegen op de Mijlvoortsebeek in de Maartstraat.³⁶

Ook ten zuiden van de historische stadskern bevond zich een molen, de Rufferdingemolen, met bijhorende molenaarswoning en tuin (ID 161 & ID 134 199). De aanwezigheid van deze molen verklaart tevens de voormalige naam 'Molenbeek'. De volledige site is opgenomen in de Inventaris Onroerend Erfgoed als beschermd stads- of dorpsgezicht. Naast de watermolen en de molenaarswoning betreft het onder meer het aan- en afvoerkanaal van de molen, een brugje over het afvoerkanaal, een open ruimte met hoogstammige begroeiing en een alleenstaand herenhuis waar de vorige eigenaar Ch. Vandewijer woonde. Het huis dateert uit begin 1900.³⁷ De graanwatermolen van Rufferdinge wordt voor het eerst vermeld omstreeks 1200 en wordt tevens afgebeeld op de kaart van Jacob van Deventer.³⁸

Aan de overkant, ten noorden van de Dormaalbeek, bevond zich een lazarij (ID 5 682). Het betreft een aantal openbare gebouwen die te dateren zijn in de late middeleeuwen.

3.3.4 Luiks-Brabantse oorlogen

Nabij de stadskern van Landen werden een aantal zones opgenomen in de CAI die in verband gebracht kunnen worden met verschillende fasen van de Luiks-Brabantse oorlogen (cf. supra). Ten zuidoosten van Landen bevindt zich ID 212 676³⁹ die verwijst naar een veldslag uit 1357. Mogelijks kan deze in verband gebracht worden met een strijd uit de Brabantse Successieoorlog waarbij de Vlaamse graaf Lodewijk van Male het Brabantse territorium binnenviel en uiteindelijk Brussel, Antwerpen en Mechelen kon bezetten.

Ten zuiden van de stadskern ligt ID 212 675⁴⁰ die verwijst naar een veldslag uit 1275.

Ten zuidwesten verwijst ID 212 674⁴¹ naar een veldslag uit 1482.

³⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/5684>

³⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/161>

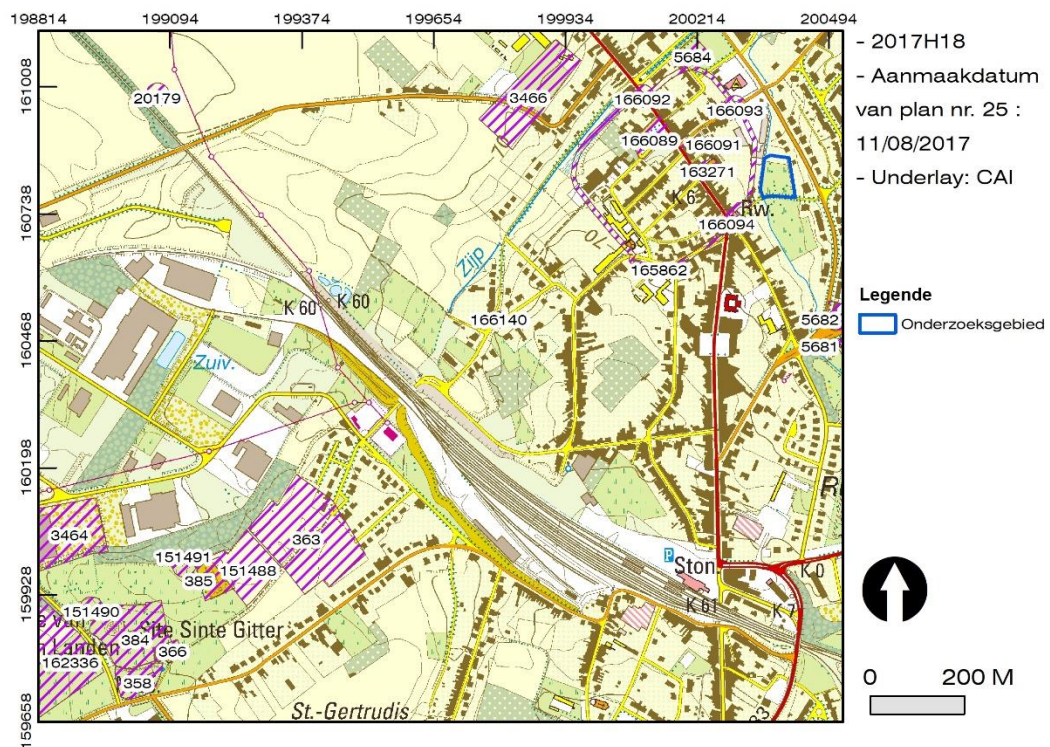
³⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/134199>

³⁹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/212676>

⁴⁰ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/212675>

⁴¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/212674>

Figuur 27. Situering van overige CAI-meldingen (©CAI).

3.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Hoewel het projectgebied gelegen is binnen de alluviale vlakte van de Dormaalbeek werden in de nabije omgeving nog geen vondsten aangetroffen uit periodes voorafgaand aan de Romeinse periode. Losse vondsten lithisch materiaal lijken voornamelijk aangetroffen te zijn in het Demerbekken, gelegen op ongeveer anderhalve kilometer ten noordwesten van het projectgebied.

In de Romeinse periode zijn in de nabije en ruimere omgeving van Landen verschillende sites gekend, waaronder een aantal villacomplexen. De dichtstbijzijnde Romeinse villa bevindt zich op de hoger gelegen delen ten noordwesten van de stadskern van Landen.

Tijdens de middeleeuwen bevindt het projectgebied zich net buiten de omwalling van de historische stadskern. Hoewel deze kern zich later ook in oostelijke richting uitbreidt, blijft het projectgebied steeds gevrijwaard van bewoning. Het voorhanden zijnde historische kaartmateriaal toont aan dat het projectgebied sinds het midden van de 16de eeuw in gebruik is als weideland. De huidige situatie toont een overwegend grasland met enkele fruitbomen.

3.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Deze bureaustudie heeft aangetoond dat het projectgebied van oudsher gelegen is in een vruchtbaar gebied, met name de alluviale vlakte van de Dormaalbeek. Hoewel deze omgeving niet ongunstig is, kan gesteld worden dat menselijke aanwezigheid ten tijde van de steen- en metaaltijden zich voornamelijk op de hoger gelegen hellingen ten noordwesten van Landen gesitueerd moet worden. Er is dus een lage verwachting dat restanten van pre- en protohistorische bewoning/activiteit worden aangetroffen binnen het projectgebied.

Tijdens de Romeinse periode wordt de (ruimere) omgeving van Landen gekenmerkt door economische bloei: er kan melding gemaakt worden van een aantal villacomplexen die sterk afhankelijk waren van vruchtbare gronden waar landbouw mogelijk was. Deze werden onder meer gevonden op de hoger gelegen gronden ten noordwesten van de stad (Villa Wingsveld), en mogelijks ook op de helling van het Sint-Gitterdal. Aanwijzingen voor Romeinse aanwezigheid binnen het projectgebied zijn er echter niet. Mogelijks was deze alluviale vlakte, die enorm overstromingsgevoelig is, te nat voor bewoning of andere menselijke activiteit; al kan dit niet met zekerheid besloten worden. Wel kan gesteld worden dat een eerder lage verwachting heerst met betrekking tot het aantreffen van Romeinse sporen binnen het projectgebied.

Tijdens de middeleeuwen bevindt de bewoning zich aanvankelijk binnen het Sint-Gitterdal, met de aldaar geattesteerde aanwezigheid van een dubbele motte. Pas in de 13de – 14de eeuw verhuist de bewoning naar het centrum van de stad, naar aanleiding van de aanleg van Nieuw-Landen. Gelet op het feit dat het projectgebied gelegen is buiten de middeleeuwse stadsomwalling, bestaat ook een eerder lage verwachting voor het aantreffen van middeleeuwse nederzettingsstructuren. De aanwezigheid van de Dormaalbeek, in combinatie met periodieke overstromingen, verhoogt wel de kans op het aantreffen van allerlei nederzettingsafval. Mogelijks moet ook rekening gehouden worden met de aanwezigheid van restanten die in verband gebracht kunnen worden met de vele veldslagen die in de regio werden uitgevochten. De CAI geeft in ieder geval een aantal locaties aan. Al moet hierbij opgemerkt worden dat de meeste van deze veldslagen zich verder in het hinterland hebben afgespeeld en dat er nog geen concrete aanwijzingen voor deze veldslagen werden aangetroffen nabij het projectgebied.

Tot slot kan ook een lage verwachting met betrekking tot het aantreffen van archeologische sporen uit de nieuwe en nieuwste tijden vooropgesteld worden, aangezien het kaartmateriaal het gebied als weideland karteert. Hierbij aansluitend hoort ook de vaststelling dat het kaartmateriaal en -recenter- de luchtfoto's geen aanwijzingen geven voor de aanwezigheid van verstoorte zones. Het projectgebied wordt dus gekenmerkt door een onveranderde situatie sinds het voorhanden zijn van het historische kaartmateriaal waardoor een grote kans bestaat op een goede bewaring van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.

4 BESLUIT VOOR ALGEMEEN PUBLIEK

Aan de hand van deze bureaustudie werd, op basis van de beschikbare bronnen, nagegaan of er een archeologische site aanwezig is binnen het projectgebied; en zo ja, wat de aard daarvan is en de relatie met het historische landschap. Tevens werd een inschatting gemaakt van de impact van de geplande werkzaamheden op het eventueel aanwezige archeologische erfgoed.

Op basis van historische, cartografische, landschappelijke en archeologische gegevens kan gesteld worden dat een eerder lage verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische restanten binnen het projectgebied. Toch kan hierover niet met zekerheid uitsluitel gegeven worden. Bovendien is de kans reëel dat eventueel aanwezige sporen bewaard zijn gebleven, aangezien geen recente verstoringen werden geattesteerd.

Bijgevolg wordt een vooronderzoek met ingreep in de bodem, in de vorm van proefsleuven, geadviseerd ten einde met zekerheid vast te stellen of zich al dan niet een archeologische site bevindt binnen het projectgebied. Dit dient te gebeuren via een uitgesteld traject aangezien de initiatiefnemer nog geen zakelijkrechthouder is.

5 BIBLIOGRAFIE

De Geyter G., 1995, *DOV Boorrapport GEO-95/058-B05.03*, Belgische Geologische Dienst (BGD), Brussel.

Scheys G., 1957, *Bodemkaart van België, Verklarende tekst bij het kaartblad Landen 105 W*, Instituut voor Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (I.W.O.N.L.), Brussel.

Vandeputte O., 1995, *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Van de Velde E., Paulussen R., S. Houbrechts & Deville T., 2012, *Villa Sint-Gertrudis te Landen. Studieopdracht naar een archeologische evaluatie en waardering*, Condor Rapporten 76, Condor Archaeological Research bvba, Bilzen.

Van Ranst E. & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Wauters A., 1913, *Landen. Description, histoire, institutions, Monographies géographico-historiques*, Imprimerie A. Tassier-Swillen, Tirlemont, p. 42.

Online bronnen:

<http://www.geopunt.be/>

<http://www.ghklanden.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Brabantse_Successieoorlog

<https://www.delcampe.be/nl/verzamelingen/postkaarten/belgie-landen/landen-place-de-la-gendarmerie-animee-r1006-66997180.html>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<http://uurl.kbr.be/1043811>

6 LIJST VAN GEBRUIKTE GRONDPLANNEN

PLAN NR	Onderwerp	Analoog/digitaal aangemaakt
NR 1	Situering van het projectgebied op de topografische kaart	Digitaal, 1:1
NR 2	Situering van het projectgebied op de kadasterkaart	Digitaal, 1:1
NR 3	Inplantingsplan	Digitaal, 1:1
NR 4	Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM (1m)	Digitaal, 1:1
NR 5	Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM (1m) (detail)	Digitaal, 1:1
NR 6	Situering van het projectgebied op de traditionele landschapskaart	Digitaal, 1:1
NR 7	Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart	Digitaal, 1:1
NR 8	Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart	Digitaal, 1:1
NR 9	Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart	Digitaal, 1:1
NR 10	Situering van het projectgebied op de bodemkaart van België	Digitaal, 1:1
NR 11	Situering van enkele DOV-boringen	Digitaal, 1:1
NR 12	Situering van het projectgebied op de overstromingsgevoeligheidskaart	Digitaal, 1:1
NR 13	Situering van het projectgebied op het gewestplan	Digitaal, 1:1
NR 14	Situering van het projectgebied op de bodemgebruikskaart	Digitaal, 1:1
NR 15	Situering van het projectgebied op de bodembedekkingskaart	Digitaal, 1:1
NR 16	Situering van het projectgebied op de kaart van Jacob van Deventer	Digitaal, 1:1
NR 17	Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret	Digitaal, 1:1
NR 18	Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris	Digitaal, 1:1
NR 19	Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen	Digitaal, 1:1
NR 20	Situering van het projectgebied op de kaart van Popp	Digitaal, 1:1

NR 21	Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1939	Digitaal, 1:1
NR 22	Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1969	Digitaal, 1:1
NR 23	Situering van het projectgebied op de luchtfoto uit 2016 (winteropnamen)	Digitaal, 1:1
NR 24	Situering van enkele steentijdvondsten rondom Rumsdorp	Digitaal, 1:1
NR 25	Situering van overige CAI-meldingen rondom het projectgebied	Digitaal, 1:1

7 LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Inplantingsplan nieuwe toestand (©opdrachtgever).....	8
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m.	11
Figuur 3. Situering van het projectgebied op het DHMVII, DTM 1m (detail).....	12
Figuur 4. Hoogteprofielen.	13
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de traditionele landschappenkaart.	13
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	14
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	15
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	16
Figuur 9. Beschrijving van de profieltypes aanwezig in het projectgebied.....	17
Figuur 10. Situering van het projectgebied op de bodemkaart.....	18
Figuur 11. Situering van DOV-boringen ten opzichte van het projectgebied.	19
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van de watertoets (opname 2014).	20
Figuur 13. Situering van het projectgebied op het gewestplan.....	21
Figuur 14. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	22
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de bodembedekkingskaart, opname 2012.	23
Figuur 16. Foto's plaatsbezoek.	25
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de kaart van Deventer.....	30
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.	31
Figuur 19. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	32
Figuur 20. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	33
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.	34
Figuur 22. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1939.	35
Figuur 23. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1969.	36
Figuur 24. Situering van het projectgebied op de meest recente luchtfoto (winteropnamen, 2016).	37
Figuur 25. De Gendarmerie.....	38
Figuur 26. Situering van enkele steentijdvondsten rondom Rumsdorp (©CAI).	39
Figuur 27. Situering van overige CAI-meldingen (©CAI).....	42

8 LIJST VAN BIJLAGEN

1. Overzichtsplan & doorsnedes geplande werken en bodemingrepen
2. Boorrapporten DOV

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse bvba.

Maatschappelijke zetel: Kastanjestraat 26, 9000 Gent

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: bart@hembyse.net

Web: www.hembyse.net

HEMBYSE